

Vai trò, thách thức và cơ hội của báo chí truyền thông về lịch sử dân tộc trong bối cảnh chuyển đổi số

ThS. NGUYỄN THỊ VĂN ANH

Trường Đại học Thăng Long; Email: anhntv@thanglong.edu.vn

Tóm tắt: Trong bối cảnh chuyển đổi số toàn cầu, các lĩnh vực trong xã hội, đặc biệt là báo chí, đang thay đổi sâu rộng nhờ vào sự phát triển của công nghệ số. Báo chí truyền thông về lịch sử dân tộc - kênh quan trọng để bảo tồn và phát huy các giá trị lịch sử, văn hóa dân tộc, cũng không nằm ngoài xu hướng này khi vừa phải đảm bảo nhiệm vụ bảo tồn, vừa tìm cách đổi mới trong phương thức tiếp cận công chúng. Bài viết phân tích vai trò của báo chí truyền thông về lịch sử trong thời kỳ chuyển đổi số, đồng thời chỉ ra các thách thức, nguy cơ, trên cơ sở đó đề xuất các giải pháp nhằm tận dụng cơ hội mà chuyển đổi số mang lại, hướng đến mục tiêu bảo tồn và lan tỏa hiệu quả giá trị lịch sử dân tộc trong kỷ nguyên số.

Từ khóa: báo chí truyền thông; chuyển đổi số; lịch sử dân tộc; bảo tồn di sản; phát triển nội dung số.

1. Tác động của chuyển đổi số tới báo chí truyền thông về lịch sử trong bối cảnh hiện nay

Chuyển đổi số trong báo chí hiện nay được hiểu là quá trình áp dụng các công nghệ số vào mọi khía cạnh hoạt động của ngành báo chí, từ quy trình sản xuất, lưu trữ, quản lý đến việc phân phối các nội dung thông tin. Quá trình này giúp báo chí hiện đại hóa và mở rộng khả năng tiếp cận thông tin, đồng thời gia tăng tính tương tác, chất lượng và tính chính xác của các sản phẩm báo chí.

Cùng với đó, sự xuất hiện và phát triển của các công nghệ mới như trí tuệ nhân tạo (AI), dữ liệu lớn (Big Data), thực tế ảo (VR), thực tế tăng cường (AR) và các nền tảng mạng xã hội (Facebook, Tiktok, Instagram...) đã tạo ra những thay đổi lớn trong ngành báo chí. Từ đó, mở ra không gian mới cho việc sản xuất và truyền tải thông tin lịch sử, đồng thời giúp thông tin lịch sử dễ dàng tiếp cận hơn với công chúng.

Chuyển đổi số đóng vai trò quan trọng trong việc phát triển báo chí truyền thông về lịch sử dân tộc. Công nghệ số giúp việc bảo tồn các tài liệu lịch sử trở nên dễ dàng hơn thông qua việc số hóa các tài liệu, hình ảnh, video và các ấn phẩm báo chí. Công nghệ số cũng mang lại các công cụ mới để phân tích và cung cấp các thông tin chính xác về sự kiện lịch sử, giúp nâng cao chất lượng sản phẩm báo chí lịch sử.

Không chỉ giúp bảo tồn thông tin lịch sử, chuyển đổi số còn giúp mở rộng phạm vi tiếp cận các sản phẩm báo chí lịch sử thông qua các nền tảng trực tuyến như báo điện tử, các kênh truyền hình trực

tuyến và mạng xã hội. Nhờ vậy, báo chí truyền thông về lịch sử có thể dễ dàng tiếp cận đối tượng rộng lớn, từ học sinh, sinh viên đến những người yêu thích nghiên cứu lịch sử.

2. Vai trò của báo chí truyền thông về lịch sử dân tộc trong quá trình chuyển đổi số

2.1. Bảo tồn và số hóa các giá trị lịch sử

Trong quá trình chuyển đổi số, bảo tồn các giá trị lịch sử dân tộc là một trong những vai trò quan trọng của báo chí truyền thông. Chuyển đổi số giúp các cơ quan báo chí và các tổ chức văn hóa số hóa các tài liệu lịch sử quý giá như sách cổ, hình ảnh, hiện vật và các bài viết báo chí. Việc số hóa giúp bảo tồn lâu dài những tài liệu lịch sử, di tích, di sản văn hóa lịch sử và bảo vệ chúng khỏi sự tàn phá của thời gian. Chẳng hạn, trong nhiều năm qua, các tờ báo điện tử và các tổ chức văn hóa tại Việt Nam đã triển khai các dự án số hóa tạp chí, sách báo cũ, những bài viết về các sự kiện lịch sử lớn, số hóa thông tin các điểm di tích, lưu trữ an toàn và dễ dàng truy cập, góp phần bảo tồn, phát huy giá trị lịch sử, văn hóa và thông tin rộng rãi đến người dân. Điều này giúp thế hệ hiện tại và tương lai có thể dễ dàng tiếp cận thông tin, tư liệu lịch sử, phục vụ cho nghiên cứu và học tập.

2.2. Phát triển phương thức truyền tải thông tin lịch sử

Chuyển đổi số đã mở ra các phương thức truyền tải thông tin lịch sử mới mẻ và phong phú hơn. Những năm trước đây, khi Internet còn chưa phổ biến rộng rãi, các tác phẩm về lịch sử chủ yếu được đăng

tải trên báo in hoặc truyền hình, nhưng giờ đây, với sự phát triển của các nền tảng số các thông tin về lịch sử có thể được truyền tải qua các kênh như báo điện tử, blog, website chuyên đề và đặc biệt là các nền tảng mạng xã hội như Facebook, YouTube, Tiktok và Instagram.

Các công nghệ như video 360 độ, thực tế ảo (VR) và thực tế tăng cường (AR) đã mở ra những trải nghiệm mới mẻ, giúp người xem có thể ☐ trải nghiệm ☐ lịch sử theo cách sống động và tương tác trực tiếp. Các bảo tàng ảo, triển lãm lịch sử trực tuyến cũng đã được phát triển, cho phép người dùng tham quan các hiện vật lịch sử mà không cần phải đến trực tiếp các bảo tàng.

2.3. Tăng cường tiếp cận và phổ biến thông tin lịch sử

Với sự phát triển của công nghệ số, việc tiếp cận và phổ biến thông tin lịch sử trở nên dễ dàng hơn bao giờ hết. Các bài viết, video và chương trình truyền hình về lịch sử có thể được phát sóng và chia sẻ rộng rãi trên các nền tảng trực tuyến. Điều này không chỉ giúp bảo tồn lịch sử mà còn giúp nó sống mãi trong lòng công chúng. Những thế hệ trẻ vốn có xu hướng tiếp cận thông tin qua các phương tiện số sẽ dễ dàng tiếp cận hơn với các sản phẩm báo chí lịch sử thông qua điện thoại, máy tính hoặc máy tính bảng.

Việc phát triển các nền tảng số hóa giúp cho các tài liệu lịch sử không còn giới hạn trong các thư viện hay bảo tàng truyền thống. Thay vào đó, với bất kỳ ai, ở đâu và vào thời gian nào, cũng có thể tiếp cận thông tin lịch sử thông qua Internet và các ứng dụng di động. Chính sự linh hoạt và tiện lợi này giúp cho thông tin lịch sử được phổ biến rộng rãi và nhanh chóng, nâng cao nhận thức cộng đồng về các giá trị lịch sử của dân tộc.

3. Thách thức và cơ hội của báo chí truyền thông về lịch sử trong bối cảnh chuyển đổi số

3.1. Thách thức

Thứ nhất là: Tình trạng thông tin lịch sử bị bóp méo trên không gian mạng.

Với sự phát triển vượt bậc của công nghệ thông tin, số lượng người sáng tạo nội dung số ngày càng tăng, với nhiều ý tưởng nội dung vô cùng phong phú. Bên cạnh những nguồn tin đáng tin cậy thì những hoạt động truyền thông thiếu minh bạch, bóp méo sự thật cũng luôn song hành. Khi thông tin được lan truyền qua các nền tảng số, đặc biệt là mạng xã hội,

việc kiểm soát tính xác thực và độ tin cậy của thông tin trở nên khó khăn hơn bao giờ hết. Sự nhanh chóng và dễ dàng trong việc chia sẻ thông tin đã tạo điều kiện thuận lợi cho các tin đồn, thông tin sai lệch và quan điểm thiếu khách quan về các sự kiện lịch sử lan truyền rộng rãi. Một trong những nguyên nhân chính dẫn đến tình trạng này là sự thiếu hụt trong việc xác thực và kiểm chứng thông tin. Trên các nền tảng mạng xã hội, ai cũng có thể đăng tải và chia sẻ những bài viết, hình ảnh, video liên quan đến các sự kiện lịch sử mà không cần phải qua bất kỳ quy trình kiểm duyệt nào. Chính vì vậy, nhiều thông tin không có nguồn gốc rõ ràng hoặc được cắt xén một cách cố tình để phục vụ mục đích chính trị, lợi ích cá nhân, hay thậm chí là các nhóm lợi ích. Điều này dẫn đến việc lịch sử dân tộc bị bóp méo, xuyên tạc, làm mất đi tính chính xác và sâu sắc của những sự kiện quan trọng.

Thêm vào đó, việc thiếu sự hướng dẫn và giáo dục về cách tiếp cận thông tin lịch sử một cách có trách nhiệm cũng góp phần vào vấn đề này. Đối với nhiều người, đặc biệt là giới trẻ, thông tin trên mạng xã hội thường được xem là ☐ chân lý ☐ mà không cần kiểm tra lại nguồn gốc. Việc này càng tạo điều kiện cho các thông tin sai lệch về lịch sử dễ dàng xâm nhập vào nhận thức của công chúng. Vấn đề thiếu kỹ năng đánh giá và phân tích thông tin lịch sử trong bối cảnh số hóa càng làm tăng nguy cơ lan truyền những quan điểm sai lệch.

Hơn nữa, trong bối cảnh chuyển đổi số, việc số hóa các tài liệu lịch sử có thể bị thay đổi hoặc tẩy xóa do thiếu sự kiểm soát chặt chẽ. Một số tài liệu gốc có thể bị chuyển đổi thành dạng số nhưng không được bảo vệ đầy đủ, dẫn đến nguy cơ bị giả mạo, thay đổi nội dung hoặc bị khai thác sai mục đích. Khi những tài liệu này được phát tán trên mạng, chúng có thể gây ra sự hiểu lầm và dẫn đến sự thay đổi trong nhận thức của cộng đồng về lịch sử dân tộc.

Ngoài ra, nhiều người có thể cố tình bóp méo lịch sử để phục vụ cho các mục tiêu chính trị hoặc các chiến dịch truyền thông mang tính chất tuyên truyền. Thực tế, việc khai thác các sự kiện lịch sử để xây dựng các câu chuyện theo hướng có lợi cho một nhóm hoặc cá nhân cụ thể đã trở thành một chiến lược phổ biến trong môi trường số. Điều này không chỉ làm suy giảm niềm tin vào các thông tin lịch sử mà còn gây rối loạn trong việc duy trì bản sắc văn hóa và lịch sử của dân

tộc. Để giải quyết vấn đề này, cần có những biện pháp nâng cao nhận thức về việc sử dụng thông tin một cách có trách nhiệm, cùng với sự tăng cường vai trò của báo chí chính thống trong việc kiểm chứng và cung cấp thông tin lịch sử chính xác, đáng tin cậy.

Thứ hai là: báo chí truyền thông về lịch sử dân tộc đang phải cạnh tranh thông tin với các nội dung giải trí trên nền tảng số.

Trong bối cảnh chuyển đổi số, các phương tiện truyền thông giải trí như video ngắn, livestream, và các trò chơi điện tử chiếm ưu thế mạnh mẽ, thu hút sự chú ý của đông đảo công chúng, đặc biệt là giới trẻ. Những hình thức này cung cấp các thông tin nhanh chóng, dễ tiếp cận và giải trí, tạo ra sự hấp dẫn mạnh mẽ đối với người tiêu dùng nội dung.

Trong khi đó, báo chí truyền thông về lịch sử dân tộc thường yêu cầu thời gian để tìm hiểu, nghiên cứu và hiểu sâu về các sự kiện, nhân vật, và bối cảnh lịch sử. Điều này đòi hỏi sự kiên nhẫn và chú ý từ phía công chúng, điều mà trong thời đại số hiện nay ngày càng trở nên hiếm hoi. Các nội dung lịch sử, mặc dù mang giá trị giáo dục và nhận thức sâu sắc, nhưng lại thiếu sự hấp dẫn như các sản phẩm giải trí, từ đó dẫn đến việc thông tin lịch sử bị "mờ nhạt" trong bối cảnh nền tảng số hiện nay ưu tiên các hình thức truyền thông ngắn gọn, dễ tiêu hóa và mang tính giải trí cao.

Hơn nữa, sự xuất hiện của các nội dung giải trí phong phú và đa dạng, từ các video TikTok, livestream, đến các chương trình truyền hình thực tế, khiến cho công chúng dễ dàng lãng quên hoặc bỏ qua các bài viết, tài liệu lịch sử sâu sắc. Những nền tảng số như mạng xã hội lại càng thúc đẩy xu hướng tiêu thụ thông tin nhanh, ngắn gọn và dễ dàng khiến các thông tin lịch sử trở nên kém hấp dẫn trong mắt công chúng.

Để giải quyết vấn đề này, báo chí truyền thông về lịch sử cần phải sáng tạo hơn trong cách thức truyền tải thông tin, kết hợp yếu tố giải trí vào nội dung lịch sử một cách hấp dẫn, nhằm thu hút và giữ chân người đọc đồng thời bảo vệ và phát huy giá trị văn hóa lịch sử của dân tộc trong kỷ nguyên số.

Việc chuyển đổi số và phát triển đa nền tảng là công cuộc cải cách toàn diện, làm thay đổi toàn bộ mô hình, phương thức sản xuất - quản trị nội dung cũng như đặt ra nhiều vấn đề, thách thức đối với các cơ quan báo chí. Bên cạnh đó, không phải tất cả các đối tượng đều có thể tiếp cận công nghệ số. Những

người ở các vùng sâu, vùng xa hoặc người cao tuổi có thể gặp khó khăn trong việc tiếp cận các nền tảng số hóa. Việc phát triển các chương trình giáo dục số, tạo ra các công cụ dễ sử dụng để giúp mọi đối tượng tiếp cận thông tin lịch sử là rất quan trọng.

3.2. Cơ hội

Bên cạnh những thách thức nói trên, thì chuyển đổi số cũng đang mở ra nhiều cơ hội trong việc bảo tồn và phát triển báo chí truyền thông về lịch sử dân tộc. Việc số hóa tài liệu lịch sử không chỉ giúp bảo vệ chúng khỏi sự lãng quên của thời gian mà còn giúp thông tin này dễ dàng được tìm kiếm và truy cập. Các công nghệ như AI và Big Data cũng có thể giúp tối ưu hóa việc phân phối thông tin lịch sử đến đúng đối tượng công chúng, giúp họ tìm thấy các tài liệu lịch sử mà họ quan tâm.

Ngoài ra, các nền tảng trực tuyến và các ứng dụng di động có thể giúp nâng cao trải nghiệm người dùng, giúp họ tương tác và học hỏi về lịch sử thông qua các hoạt động thú vị và hấp dẫn như các cuộc thi, trò chơi và triển lãm ảo.

Trong kỷ nguyên chuyển đổi số, vai trò của báo chí truyền thông về lịch sử dân tộc không chỉ dừng lại ở việc bảo tồn các giá trị lịch sử mà còn đóng góp vào việc phát triển và lan tỏa những giá trị đó đến công chúng. Công nghệ số đã và đang tạo ra nhiều cơ hội để cải thiện chất lượng và hiệu quả của các sản phẩm báo chí lịch sử, giúp chúng dễ dàng tiếp cận và hấp dẫn hơn đối với người đọc, người xem.

Tuy nhiên, để tận dụng tối đa tiềm năng của chuyển đổi số, cần có sự hợp tác giữa các cơ quan báo chí, các tổ chức văn hóa và chính quyền để xây dựng các chiến lược bảo vệ bản quyền, phát triển các nền tảng số hóa lịch sử, giúp mọi đối tượng trong xã hội đều có thể tiếp cận các tài liệu lịch sử một cách nhanh chóng và dễ dàng nhất./.

TÀI LIỆU THAM KHẢO:

1. Phan Văn Kiên (2024), *Tham luận về nguồn nhân lực báo chí và truyền thông trong Hội nghị tổng kết báo chí toàn quốc năm 2024 - TP Cần Thơ*, <https://dantri.com.vn/lao-dong-viec-lam/thach-thuc-nao-doi-voi-nhan-luc-bao-chi-truyen-thong-truoc-cong-nghe-so-20241218114545123.htm>, truy cập ngày 20/02/2025.
2. Nguyễn Văn Dũng (2022), *Báo chí và truyền thông trong kỷ nguyên số*, Nxb. Thông tin và Truyền thông, tr.45-67.